

174142

HZ. MUHAMMED
VE
EVRENSEL MESAJI
SEMPOZYUMU
20-22 NİSAN 2007

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Mahfuz Söylemez

Türkiye Elyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	174142
Tas. No:	297.92 HAZ.M

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları: 2

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Dizgi Kapak: İslâmî İlimler Dergisi
Baskı, kapak baskı, cilt: Özkan Matbaacılık
Birinci Basım: Aralık 2007

ISBN: 978-975-98073-3-7

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Yeniyol Mahallesi 1.Gazi Sok. No:9/2 ÇORUM
Web: islamilimlerdergisi.com
Tif: 0 364 224 81 18
e-posta: islami_ilimlerdergisi@yahoo.com

Her yazının dil ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

HZ. PEYGAMBER'İN (SAV) GAYRİMÜSLİMLERE KARŞI TUTUMU

Ali İhsan KARATAŞ*

Hiz. Peygamberin (sav) doğup büyüdüğü şehir olan Mekke'nin sakinleri çoğunlukla müşriklerden oluşmaktaydı. Bazı istisnalar olsa da akrabaların-
dan çoğu putlara tapmaktaydı. Gençliğini putperestlerin içinde geçirmesi-
ne rağmen Hiz. Peygamberin (sav) cahiliye inanç ibadet ve adetlerinden uzak
durduğu bilinmektedir. Mekke'de, müşriklerden başka az sayıda da olsa Hı-
ristiyan bulunmaktaydı. Peygamberliği öncesinde Hiz. Muhammed (sav), ge-
rek Mekke'deki Hristiyanlar gerekse ticaret vb. nedenlerle başka şehirlerdeki
Hristiyan ve Yahudilerle karşılaşmıştı. Bu dönemde fazla bir önem arzetme-
yen bu karşılaşmalar Hiz. Peygamberin (sav) risalet görevini üstlenmesinden
sonra ayrı bir boyut kazandı. Zira artık gerek müşrikler, gerekse ehli kitap
olan Yahudi ve Hristiyanlarla ilişkiler ilahi emirler doğrultusunda gelişmeye
başladı.

Risalet göreviyle birlikte tebliğ faaliyetlerine başlayan Hiz. Peygamber (sav),
ilahi emirler doğrultusunda insanların ancak kendi rızalarıyla İslâm'ı kabul
edebileceklerini biliyor ve bu nedenle dinin kabulü noktasında herhangi bir
zorlamada bulunmadan tevhid inancının gereğini anlatarak insanları yeni
dine davet ediyordu. Zira Kur'an-ı Kerim'de "(Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna
hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin,
kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi
bilir."¹ âyetiyle insanların nasıl davet edileceği belirtilmiştir. Ayrıca "(Resû-
lüm!) Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi.
O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?"², "Dinde zorlama
yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştı..."³ âyetleriyle de İslâm
dininin kabulü meselesinde herhangi bir zorlamanın yapılamayacağı açıkça
ifade edilmiştir.

Farklı kavimlerden olma ve farklı fitrat ve şekillerde yaratılma Allah'ın ta-
sarrufundadır.⁴ Hiç şüphesiz insanlığın yaratılışı gereği birbirlerinden farklı
inanç ve düşüncede olmaları da kaçınılmazdır. Kur'an-ı Kerim de bu gerçek

* Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

1 Nahl, 16/125.

2 Yunus, 10/99.

3 Bakara, 2/256.

4 "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yaratık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi
kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok
korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.", Hucurât, 49/13.

şu ayetle ifade edilmiştir. "Rabbın dileyeydi bütün insanları bir tek millet yapardı..."⁵ Bununla birlikte Hz. Peygamber (sav), insanların hidayete ermesi konusunda o kadar çok çaba sarf ediyordu ki bazen kabul etmeyenlerin durumu onu üzüyordu. Böyle durumlarda da yine ilahi emirler devreye girerek peygambere (sav) bu meselede içine düştüğü sıkıntıların yersiz olduğu, zira hidayete erdirmeye işinin Allah'a ait olduğu hatırlatılıyordu: "Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülmek kendini helak etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor."⁶ "(Resûlümlü) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."⁷

Gayrimüslimler, ehl-i kitap olanlar ve ehl-i kitap olmayanlar diye ikiye ayrılmaktadır. Peygamberimizin daha çok muhatap olduğu kesim ehl-i kitap olmayanlardan Mekke ve civarındaki müşrikler, ehl-i kitaptan olanlardan ise Yahudi ve Hıristiyanlardır.⁸ Bu tebliğde Peygamberimizin (sav) Müşrikler, Yahudiler ve Hıristiyanlarla münasebetleri ve bunlara karşı tutumu ele alınmaya çalışılacaktır.

A- Müşriklerle Münasebetler

Hz. Muhammed'in (sav) Mekke döneminde peygamber olarak müşriklerle münasebetleri, bir taraftan her fırsatın değerlendirilerek onların İslâm'a davet edilmesi şeklinde gerçekleşirken, diğer taraftan Müslümanların sayıca daha az, müşriklerin ise daha çok ve daha güçlü olmaları nedeniyle mü'minlerin onların zulümlerinden korunmasına yönelikti. Bununla birlikte Mekke döneminde gerek tebliğ faaliyetleri gerekse Müslümanların müşriklerin tazyikinden korunmaları çok kolay olmamıştır. Mekke dönemi boyunca Hz. Peygamber (sav) ve diğer Müslümanların maruz kaldığı sıkıntılar İslâm tarihi kitaplarının önemli bir kısmını kapsamaktadır. Müslümanların güçlü olduğu dönemlerde Hz. Peygamberin (sav) Müşriklerle karşı muamelesinin mukayese edilmesi bakımından Mekke döneminde Hz. Peygamberin (sav) bizzat şahsının maruz kaldığı eziyetlerden bazılarını zikretmek faydalı olacaktır.

Çocukluk ve gençlik dönemlerindeki davranışlarıyla çevresindeki herkesin sevgi ve güvenini kazanan Hz. Muhammed (sav), peygamber olarak görevlendirildikten sonra Mekke'nin çoğu ileri gelenleri tarafından "içimizde eşraftan falan falan var iken Allah peygamber olarak Abdullah'ın yetimini mi buldu"⁹ denilerek dışlanmaya çalışılmıştır. Peygambere (sav) karşı bu tutum yalnızca

5 Hüd, 11/118.

6 Fâtr, 35/8.

7 Kasas, 28/56.

8 Medine döneminde doğrudan olmasa da Mecusilerle de münasebetler olmuştur.

9 İbn Hişâm, Ebü Muhammed Abdulmelik el-Himyerî, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, (thk. Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhâfız Şelebi), Beyrut ts. I, 387; Belâzurî, Ebu'l-Abbâs Ahmet b. Yahyâ b. Câbir, *Ensâbu'-'Esrâf*, I,134

onu kabul etmemekle kalmadı. Müşrikler her fırsatta ona ve diğer inananlara hakaret ettiler, hatta bizzat Peygamberin (sav) vücudunu ortadan kaldırmak için öldürme plânları yaptılar.

Hz. Peygamber (sav), daha risalet görevinin ilk günlerinde "(Önce) en yakın akrabaları uyar. Sana uyan müminlere (merhamet) kanadını indir. Şayet sana karşı gelirlerse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım."¹⁰ emriyle öncelikle yakınlarını İslâm'a davet etmekle görevlendirilmişti. Bunun üzerine Safa Tepesi üzerine çıkan Hz. Peygamber (sav), bildirmek istediği çok önemli şeyler olduğunu söyleyerek akrabalarını çağırılmıştı. Etrafına toplanan akrabalarına: "Şu dağın ardında bir düşman var, size saldırmak istiyor dersem bana inanır mısınız?" diye sorunca onlar "Evet inanırız. Çünkü daha önce senin yalan bir şey söylediğine şahit olmadık" demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) tevhid inancını anlattı ve onları Müslüman olmaya çağırdı. Ancak topluluk içerisinde bulunan amcası Ebu Leheb: "Bizi bu tür anlamsız şeyleri dinlemek için mi çağırdu" diyerek yerden aldığı taşları Hz. Peygambere (sav) fırlattı.¹¹ Hz. Peygamberin (sav) azmini kırma ve küçük düşürmeye yönelik bu hareket Hz. Muhammed'i (sav) yıldırmadı. Akrabalarına yönelik daha başka davet toplantıları da yaptı.¹²

Hz. Peygamberi (sav) bir gün Kabe'de namaz kılariken gören Ebu Cehil yanındakilere "hanginiz falan yerde yeni kesilen devenin işkembesini getirip secde halindeyken onun üzerine koyar?" diye çağrıda bulunmuştu. Orada bulunan Ukbe b. Ebi Muayt kendisinin bu işi yapabileceğini belirterek oradan ayrılmış ve söz konusu devenin işkembesini alarak peygamberimizin (sav) yanına gelip secde halinde iken üzerine dökmüştü.¹³ Bütün bunlar olurken olayı seyreden müşrikler kahkahalar atarak eğleniyorlardı. Peygamberimizi (sav) bu halde gören kızı Hz. Fatıma gözyaşları içerisinde babasının üzerindeki işkembe-yi temizledi.¹⁴

Hz. Peygamberin (sav) en büyük destekçilerinden hanımı Hz. Hatice ve amcası Ebu Talib'in vefatından sonra Hz. Muhammed (sav) ve diğer Müslümanlar üzerindeki baskılar iyice artmıştı. Bu durumdan bir nebze olsun rahatlamak ve Mekke dışından bir destek bulmak için Zeyd b. Harise ile birlikte Taife gitti. Ancak beklenenin aksine Taifliler içlerinden ayak takımı insanları tahrik ederek Hz. Peygamberi (sav) taşlattılar. Zeyd ile birlikte kanlar içinde kalan Hz. Peygamber (sav) Mekke'ye döndü ancak kendisini himaye edecek bir Mekkelik olmadıkça Mekke'ye giremedi. Yine Mekkelik müşriklerden olan

10 Şuarâ, 26/214-216.

11 Buhârî, Tefsîr, 260.

12 Algül, Hüseyin, İslâm Tarihi, Gonca Yayınevi, İstanbul 1986, I, 223 vd.

13 Belâzurî, age., I, 125

14 Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, (çev: Salih Tuğ) İrfan Yayıncılık, İstanbul 1990, I, 96

Mut'im b. Adiy'in peygamberi himaye etme kararıyla birlikte Hz. Muhammed (sav) Mekke'ye girmişti.¹⁵

Hz. Peygamber (sav) ve diğer Müslümanların maruz kaldığı sıkıntılardan birisi de Müşriklerin uyguladığı ekonomik ve sosyal ablukadır. Peygamberliğin yedinci yılında müşrikler bir toplantı yaparak Müslümanlarla konuşulmaması, alış-veriş yapılmaması, yardım edilmemesi gibi her türlü sosyal ve ekonomik faaliyetlerin kesilmesi yönünde bazı kararlar üzerinde antlaşmışlar ve antlaşma kağıdını da Kabe duvarına asmışlardı.¹⁶ Üç yıl süren bu uygulamadan Hz. Peygamber (sav) ve diğer mü'minler çok sıkıntı çekmişlerdi. Bu dönemde yaşanan sıkıntıları Abdullah b. Abbas şöyle anlatmaktadır: *"Mahal-lede üç yıl kuşatma altında kaldık. Onlar rızkımızı kestiler. Bizden biri ailesinin geçimini kazanmak için çarşıya çıktı, fakat ona hiçbir şey satılmadı. Bu sebeple aramızda ölenler oldu. Hatta birisi bir gün açlık sebebiyle bir deri parçasını buldu onu öğütterek suyla karıştırdı ve yedi."*¹⁷

Hz. Peygamberin (sav) şahsına yönelik son plan ise bilindiği üzere onun öldürülmesi için alınan karardır. Müslümanların gruplar halinde Medine'ye hicret ettiklerini gören müşrikler Hz. Muhammed'in (sav) de hicret etmesi durumunda bunun kendileri için iyi olmayacağını düşünerek bir toplantı yapmışlar ve her kabileden bir kişinin katılımıyla oluşacak bir grubun peygamberin evine baskın yaparak onun öldürülmesi yönünde karar almışlardı. Ancak Hz. Peygamber (sav) vahiy yoluyla durumdan haberdar edilmişti. Müşriklerin bu niyetleri Enfal Suresi'nin 30. ayetinde de zikredilmiştir.¹⁸ İlahî bir yardımla evden ayrılan ve hicret eden Hz. Peygamberi (sav) öldüremeyenler onu takip etmişler, hatta yakalayıp öldürene ödül vaat etmişlerdi.¹⁹

Mekke döneminde Hz. Peygamber (sav) ve diğer mü'minlerin maruz kaldıkları sıkıntılara verilebilecek örnekler bir hayli fazladır. Burada bu kadarla iktifa ederek şartların Müslümanlar lehine döndüğü zamanda Hz. Peygamberin (sav) müşriklere yönelik uygulamalarına bakmak faydalı olacaktır. Hicretten sonra Medine'de Hz. Peygamber (sav) liderliğinde bir devlet kuruldu. Ancak Mekkelî müşrikler Medine'de kurulan devleti tanımıyorlar ve her fırsatta ortadan kaldırmanın planlarını yapıyorlardı. Kısa zamanda toparlanan ve güçlenen Müslümanlar, Müşriklerle Bedir'de karşı karşıya geldiler. Burada yapılan savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanmış ve çok sayıda esir alınmıştı.²⁰

15 İbn Hişâm, *age.*, II, 20; İbn Sa'd, Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut ts. I, 212

16 İbn Hişâm, *age.*, I, 375; İbn Sa'd, *age.*, I-208 vd;

17 Belâzurî, *age.*, I, 234.

18 "Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir." Enfâl, 8/30.

19 İbn Hişâm, *age.*, II, 134; İbn Sa'd, *age.*, I, 235 vd.

20 İbn Hişâm, *age.*, II, 3-17.

Uzun yıllar müşriklerin işkencelerine maruz kalmış olan Müslümanların ellere böyle bir fırsat geçmişken müşrik esirlerinden intikam alacakları şeklinde bir endişe vardı. Ancak zannedilenin aksine müşrik esirlere oldukça insani muamele edilmiş, bazıları karşılıksız affedilirken bazıları da fidye karşılığında serbest bırakılmıştı. Fidyeye ödeyemeyecek durumda olanlar ise on kişiye okuma-yazma öğretme karşılığında serbest bırakılmıştı.²¹

Hz. Peygamberin (sav) müşriklere karşı tavrını ortaya koyan çok önemli bir örnek de Mekke'nin fethinde yaşanmıştır. Müşrikler Hz. Peygamberin (sav) Mekke'de kaldığı sürece her türlü eza ve cefadan geri kalmadan onu şehirden göç etmeye mecbur bırakmışlardı. Hatta Hicret etmesine bile izin vermek istememişlerdi. Hicretten on yıl sonra Hz. Muhammed (sav) Mekke'yi fethedince şehir halkının Kâbe'nin önünde toplanmasını istedi. Herkes endişe içerisinde geçmişin intikamının alınacağı zamanın geldiğini düşünüyordu. Hz. Peygamber (sav) topluluğa hitaben *"benden ne yapmanı bekliyorsunuz?"* diye sordu. Başlarına neyin geleceğinin merakı içerisinde olan müşriklerden ses yoktu. Güç Peygamberin (sav) elindeydi ve müşrikleri en ağır şekilde cezalandırabilirdi. Ancak Hz. Peygamber (sav) tarihe altın harflerle yazılan meşhur *"Bu gün hiçbir şeyden sorguya çekilmeyeceksiniz. Gidiniz hepimiz hürsünüz"* sözünü söyleyerek Müslümanların kendinden olmayanlara, hatta yıllarca kendisine en büyük düşmanlık yapanlara bile nasıl davranmaları gerektiğinin örneğini ortaya koydu. Bu tutum, Hz. Peygamberin (sav) intikam duygularından uzak bir şekilde onların durumu bilmedikleri, meseleyi anladıklarında iman edecekleri inancını taşımasından kaynaklanmaktaydı. Zira Taif dönüşünde görevli meleğin *"Eğer dilersen Mekke ve Taif şehirlerinin etrafındaki dağları birbirine kavuşturayım da içinde yaşayanları helak edeyim"* teklifine Hz. Peygamberin (sav) *"Hayır onların helak olmalarını istemem. Ben ancak onların soyundan Allah'a ibadet eden, ve Allah'a şirik koşmayan bir neslin çıkmasını isterim."*²² diye karşılık vermesi de onun düşmanlarına karşı tavrını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca Uhud Savaşı'nda yüzünden yaralanmasından sonra Ashabdan bazılarının düşman için beddua etmesi isteğine karşı Hz. Peygamberin (sav) cevabı şöyle olmuştur: *"Ya Rabbi, Sen benim milletimi doğru yola getir. Zira onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar."*²³ Kur'an-ı Kerim'de de Mekkelî müşriklere nasıl davranılması gerektiği açıkça şu ayetlerle ifade edilmiştir: *"Olur ki Allah sizinle düşman olduğunuz arasında yakında bir dostluk meydana getirir. Allah gücü yetendir. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtları-*

21 İbn Sa'd, *age.*, II,22

22 Buhârî, *Bed'u'l-Halk*, 7; İbn Hişâm, *age.*, II,62

23 Hamidullah, *age.*, I, 96.

nuzdan çıkarılanları ve çıkarılmayanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.”²⁴

B- Yahudilerle Münasebetler

Hz. Peygamberin (sav) müşriklerden başka münasebette olduğu gayrimüslimler Yahudi ve Hıristiyanlardır. Ehl-i kitap olan bu iki grupla düzenli görüşmeler Hz. Peygamberin (sav) Medine döneminde gerçekleşmiştir.

Hicretten sonra Medine’de bir devlet kurulmuştur. Böylece Hz. Muhammed (sav) dinî otoriterliği yanında devlet başkanlığı sıfatını da almıştır. Bu dönemde Ensar ve Muhacir arasındaki kardeşliği te’sis ederek Müslümanlar arasında birliği güçlendiren Hz. Peygamber (sav), halkın huzur içinde yaşamalarının yalnızca Müslümanların birlikteliğiyle olamayacağını, şehrin diğer unsurlarının da dikkate alınması gerektiğini düşünerek Medine’nin diğer sakinleri olan Müşrik ve Yahudilerle temasa geçmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda bütün taraflara da bazı hak ve sorumluluklar yükleyen 47 maddelik bir metin üzerinde antlaşma sağlanmıştır.²⁵ “Medine vesikası” olarak bilinen bu antlaşma ile şehirdeki Müslümanlarla Yahudilerin bir arada nasıl yaşayacakları belli bir düzene sokulmuştur. Önemli bir kısmı Yahudilerle ilgili olan vesikanın bazı maddeleri şöyledir:

“Yahudilerden bize tabi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara muâruz olanlarla yardımlaşılmaksızın, yardım ve müzâheretimize hak kazanacaklardır”(Madde 16)

“...Yahudilerin dinleri kendilerine, mü’minlerin dinleri kendilerinedir. Buna gerek Mevlâları ve gerekse bizzat kendileri dahildirler.” (Madde 25)

“Yahudilere sığınmış kimseler (Bitâne) bizzat Yahudiler gibi mülâhaza olunacaklardır.” (Madde 35)

“Hiçbir kimse mütteliklerine karşı bir cürm ikâ edemez: Muhalakkak İci zulmedilene yardım edilecektir” (Madde 37/B)

“Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harb ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.” (Madde 38)

“Bu sahifenin (yazının) gösterdiği kimse lehine Yesrib vadisi dahili, haram (mukaddes) bir yerdir.” (Madde 39)

“Himâye altındaki kimse(câr), bizzat himaye eden kimse gibidir; ne zulmedilir ve ne de (kendisi) cürüm İka edecektir. (Madde 40)

“Onlar (Müslümanlar ve Yahudiler) arasında Yesrib’e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır. (Madde 44)

“Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlar tarafından) bir sulh akdetmeye veya bir sulh akdine iştirake davet olunurlarsa, bunu doğrudan doğruya akdedecekler veya ona iştirak edeceklerdir. Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlara) aynı şeyleri tekdif edecek olurlarsa, mü’minlere karşı aynı haklara sahip sahip olacaklardır; din mevzuunda girişilen harp vak’aları müstesnâdır. (Madde 45)²⁶

24 Mümtehine, 60/7-9.

25 Hamidullah, age., I, 188 vd.

26 Maddelerin tamamı için bk: Hamidullah, age., I, 206-210.

Yukarıdaki maddelerde de görüldüğü üzere bu antlaşma ile Medine sakinleri gerektiğinde işbirliği yaparak ortak hareket etme, şehri savunma, harcamalara katılma, birbirlerine zarar vermeme gibi karşılıklı güven esasına dayanan hak ve yükümlülükleri kabul etmişlerdir. Antlaşmayla Yahudilerin inanç, ibadet, can ve mal güvenlikleri de koruma altına alınmıştır.

Bu vesikada Medine Devleti vatandaşlarına tanınan haklardan başka dışarıdan olup vatandaş olmak isteyen gayrimüslimlere de kolaylıklar tanınmıştır. Zira 35. maddeye göre herhangi bir Yahudi Medine dışından olan başka bir Yahudiyi himayesine alarak ona kendi kabilesinin tâbiyetini verme hakkına sahipti. Böylece himaye edilen şahıs Medine Devleti'nin vatandaşı olmakta ve Yahudilerin sahip oldukları bütün haklardan istifade etme hakkını kazanmaktaydı.²⁷

Söz konusu Medine vesikası ile şehirde bir süre huzur ve güven ortamı oluşmuşsa da yürürlükte kalma süresi beklendiği kadar uzun olmamıştır. Bunun en büyük nedeni de Yahudilerin altına imza attıkları antlaşmanın hükümlerini ihlâl etmeleridir.

Hz. Muhammed'in (sav) Yahudilerle anlaşarak Medine'yi bütün taraflar için yaşanabilir bir şehir haline getirmeye çalışmasına rağmen onlar şiiir ve etkili sözlerle Peygamberin (sav) aleyhinde kampanya başlatma, müşriklerle ittifak ederek antlaşmayı ihlâl etme, Hz. Peygambere (sav) suikast girişiminde bulunma gibi davranışlar sergileyerek düşmanlıklarını gizli ve açık bir şekilde sergilemeye başladılar.²⁸ Bunun neticesi olarak da birkaç yıl içerisinde gelişen olaylardan sorumlu olan Yahudiler Medine'den çıkarıldılar.²⁹

Medine'den ilk çıkarılan Yahudi grubu Beni Kaynuka'dır. Mekke Müşrikleriyle yapılan Bedir Savaşı'ndan sonra Müslümanları hafife almaya başlayan Beni Kaynuka Yahudileri, kendilerinin Mekkelilere benzemedikleri, herhangi bir savaş durumunda galip geleceklerini dillendirerek antlaşma ile sağlanan güven ortamını bozmuşlardır. Çarşıda alış-veriş yapan Müslüman bir kadının bazı Kaynuka Yahudileri tarafından tacize uğraması, tacizde bulunanın bir Müslüman tarafından öldürülmesi, bu Müslümanın da başka Yahudiler tarafından şehit edilmesi bardağı taşıran son damla olmuştur.³⁰ Bu olaylardan sonra Beni Kaynuka Yahudileri Medine'den sürgün edilmişlerdir.³¹

27 Hamidullah, *agm.*, s. 15

28 İbn Hişâm, *age.*, II, 160-164, 204-205, III, 199-2001; Atçeken, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul 1996, s. 100 vd.

29 Bostancı, Ahmet, *Hz. Peygamber'in Gayri Müslimlerle İlişkileri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001, s. 52 vd.; Atçeken, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul 1996, s. 108 vd.

30 İbn. Hişâm, *age.*, III, 51; Belâzuri, *age.*, I, 308-309

31 İbn. Hişâm, *age.*, III, 52.

Benî Kaynuka Yahudilerinden sonra cezalandırılan ikinci grup Benî Nadîr Yahudileridir. Medine vesikasına göre Medineli birisi dışarıdan birisini öldürürse Müslüman olsun Yahudi olsun şehirde yaşayan herkes onun diyetine ortak olacaklardı. Medineli Amr b. Ümeyye ed-Damirî Hz. Peygamberle (sav) antlaşma yapmış olan Benî Âmir kabilesinden iki kişiyi öldürmüştü. Antlaşma gereği bu iki kişinin diyetine Yahudilerin de katkıda bulunmaları gerekiyordu. Diyetten kendilerine isabet eden kısmı ödeyeceklerini bildiren Yahudiler, Hz. Peygamberi (sav) yurtlarına davet ettiler. Ancak Benî Nadirîler, Peygamberin (sav) oturduğu yerin bitişiğindeki duvarın üstünden bir taş bırakarak onu öldürmeyi planlamışlardı. Cebrail'in Hz. Peygambere (sav) durumu haber vermesi üzerine Yahudilerin planı akim kalmıştı. Hz. Peygamber (sav) oradan ayrıldıktan sonra Muhammed b. Mesleme'yı Yahudilere göndererek on gün içerisinde şehri terk etmelerini istemiş ancak Yahudiler, dışarıdan kendilerine vaat edilen desteğe güvenerek karşı koymaya karar vermişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber(sav) tarafından kuşatma altına alınan Benî Nadirîler direnemeyeceklerini anlayınca şehri terk etmişlerdi.³²

Antlaşmayı ihlâl ettiklerinden dolayı cezalandırılan diğer bir grup ise Beni Kureyza Yahudileridir. Antlaşmaya göre Medine'ye herhangi bir saldırı vuku bulursa şehir beraberce korunacaktı. (Madde 44) Ancak Kureyza Yahudileri Hendek savaşı sırasında antlaşmayı bozarak müşriklerle beraber hareket etmişler, bu nedenle savaş sırasında Müslümanların çok zor günler geçirmelerine neden olmuşlardı. Daha önceki sürgünde Hayber'e sığınmış olan Benî Nadir reislerinden Huyey b. Ahtab'ın teşvikleriyle antlaşmayı bozan Kureyzalı Yahudiler, Hendek Savaşı'ndan sonra eli silah tutan Yahudilerin öldürülmesiyle cezalandırılmışlardır.³³ Sa'd b. Muaz tarafından hükme bağlanan bu cezanın Tevrat'a göre de uygun olması, Yahudilerin kendi dini hükümlerine göre muamele görmeleri açısından da dikkat çekicidir.

Kureyza Yahudilerinin diğerleri gibi sürgün edilmeleri şeklinde değil de yukarıda ifade edildiği şekilde cezalandırılmalarını nedeni savaş sırasında düşmanla işbirliği yaparak Müslümanlara karşı ihanet etmeleridir.³⁴

Hz. Peygamberin (sav) Medine'deki Yahudilere karşı tutumu daha önce yapılan antlaşma çerçevesinde olmuştur. Antlaşma yürürlükte olduğu ve taraflarca uyulduğu sürece her hangi bir problem yaşanmazken ihlâl edilmesi durumunda ilgililer cezalandırılmışlardır. Medine'deki Yahudilerden başka Hz. Peygamberin (sav) Hayber'in fethedilmesi gibi Medine dışında yaşayan Yahudilerle de münasebetleri olmuştur.

32 İbn Hişâm, *age*, III, 199 vd; İbn Sa'd, *age*, II, 57-58

33 İbn. Hişâm, *age*, III, 251.

34 Apak, Adem, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s. 260-264.

C- Hıristiyanlarla Münasebetler

Hz. Peygamberin (sav) Mekke döneminde iken burada yaşayan bazı Hıristiyanlarla münasebetleri olmuştur.³⁵ Yine Mekke döneminde Müşriklerin taziyekinden bunalan Müslümanların kurtulmaları için onların Habeşistan'a hicret etmelerini istemiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamberin (sav) devlet başkanı olarak Hıristiyanlarla ilişkileri Medine döneminde bazı hükümdarlara gönderdiği İslâm'a davet mektupları ile başlamıştır. Mekke müşrikleriyle Hudeybiye Barış Antlaşması'nın yapılmasıyla birlikte Medine'ye yönelik tehditler büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştı. Şehirdeki birliğin sağlanması ve Müslümanların belli bir güce sahip olmalarından sonra Hz. Peygamber (sav), Habeş Kralı Neçasi, Bizans İmparatoru Heraklius, İran Kısrası, Mısır Kralı Mukavkis, Gassan Hükümdarı Haris b. Şimr, Yemen Hükümdarı Haris b. Abdikulal el Himyeri gibi hükümdarlara ve çevredeki Arap kabile reislerine İslâm'a davet mektuplarını gönderdi. Söz konusu mektupların içeriğinde ilgili hükümdarlar İslâm'a davet edilmişlerdir. Bunlardan olumlu veya olumsuz cevap verenler olmuştur.³⁶

Hz. Peygamberin (sav) Hıristiyanlara karşı tutumunu göstermesi bakımından Necranlılarla olan münasebetleri dikkat çekicidir. Necranlılarla ilgili durum özetle şöyledir: İslâm'ın tebliğ edilmesi gayesiyle Necran'a Muğire b. Şu'be gönderilmişti. İslâm hakkındaki bilgileri dinleyen Necranlılar, Kur'an'da verilen bazı bilgilere itiraz etmişlerdi. Bir süre sonra reisleri Ebû Harise b. Alkame başkanlığında yaklaşık altmış kişilik Necranlı bir hey'et Hz. Peygamberle (sav) görüşmek üzere Medine'ye gelmişti. Hz. Peygamber (sav) onları mescitte kabul etmişti. Necranlıların ibadet vakitleri geldiğinde ahabdan bazılarının itirazlarına rağmen Hz. Peygamber (sav) onların mescitte ibadet etmelerine izin vermişti.³⁷

Hz. Peygamberle (sav) Necranlılar arasında geçen bazı konuşmalardan sonra Necranlılar Hz. Peygambere (sav) Hz. İsa'nın babasının kim olduğunu sormuşlardı. O sırada Necranlılar tarafından tevcih edilen suallere de cevap teşkil edecek Âli İmran suresinin ilk seksen ayeti nazil oldu. Ayetlerde geçen bilgileri karşı tarafa aktaran Hz. Peygamber (sav), tartışmanın bitmeyeceğine kanaat getirince Necranlıları Mübâhaleye (Lanetleşme) davet etti.³⁸ Daha sonra bir süre kendi aralarında istişare eden Necranlılar Hz. Peygambere (sav) gelerek mübahaleyi kabul etmediklerini, kendi dinlerinde kalacaklarını, bir antlaşma yapmak istediklerini ve kendilerine Müslünam bir hakemin gönde-

35 Aydın, Mehmet. "Kur'an-ı Kerim Işığında İslâm Hıristiyan Münasebetlerinin Bir Analizi" *Diyanet İlmî Dergi, Peygambertimiz Hz. Muhammed (SAV) -Özel Sayı* Ankara 2003, s. 429.

36 Bu davetler ve sonuçları hakkında geniş bilgi için bkz. Hamidullah, *age.*, I, 308 vd.

37 İbn Hişâm *age.*, III, 224.

38 "Sana bu ilim geldikten sonra şeninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağuralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim." Âl-i İmrân 3/61.

rilmesini istediklerini ifade ettiler. Hz. Peygamber de (sav) onların taleplerine olumlu cevap vererek cizye karşılığında Necranlılarla, onların inanç, ibadet, mal ve can güvenliklerinin sağlanacağı garantisini içeren bir antlaşma yapmıştı.³⁹ Söz konusu antlaşmanın inanç, ibadet, can ve mal güvenlikleriyle ilgili kısmı oldukça dikkat çekicidir:

*"Onların mallarına, canlarına, din ve tatbikatlarına, hazır bulunanlarına bulunmayanlarına, ailelerine, mâbetlerine ve az olsun çok olsun onların mülkiyetinde bulunan her şeye şâmil olmak üzere, Allah'ın himâyesi ve Resûlullah Muhammed'in zimmet'i Necranlılar ve onlara bağlı etraftakiler üzerine bir haktır. Hiçbir piskopos kendi dinî vazife mahalli dışına, hiçbir papaz kendi görev yaptığı kilisenin dışına, hiçbir râhip, içinde yaşadığı manastırın dışında başka bir yere alınıp gönderilmeyecektir. Almış oldukları ödünçlerde hiçbir faiz söz konusu olmayacaktır. Bu itaat ediş ve tâbi oluşlardan önce Cahiliyyet zamanındaki kan davaları kaldırılmıştır. Onlar ne toplanıp bir araya getirilecekler ve ne de kendileri öşür vergisine tâbi tutulacaklardır. Onların toprakları üzerine hiçbir askerî birlik ayak basmayacaktır. Onlardan herhangi biri alacağını talep ettiğinde onlar arasında bir eşitlik kurulacaktır. Onlar ne zulmedecekler ve ne de kendileri zulme uğrayacaklardır. Şayet onlar arasından herhangi biri istikbalde faizli muamelelere girecek olurlarsa, benim himâyemin (zimmet'im) dışında tutulacaktır; onlar arasında hiç kimse, bir başkasının işlediği suç ve yaptığı haksızlıktan mes'ul tutulmayacaktır."*⁴⁰

Hz. Peygamberin (şav) yukarıdaki antlaşma metninin dışında Necranlı din adamları ve Hıristiyan halka gönderdiği diğer bir mektubu ise şöyledir:

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla! Resûlullah Muhammed'den Piskopos Ebû'l-Hâris'e, Necran'ın diğer piskoposlarına, onların papazlarına, onları takip edenlerle birlikte aynı zamanda rahiplere,

*Ne olursa olsun, az olsun çok olsun, ellerinde ne bulundurluyorlarsa kiliseleri ve manastırları kendilerine aittir. Allah'ın ve Resûlünün zimmeti onlar üzerindedir. Hiçbir piskopos, piskoposluk vazifesini gördüğü yerden, hiçbir râhip kendi manastırından ve hiçbir papaz kendi kilisesinden alınıp bir başka yere gönderilmeyecektir. Onların ne hak ve hukuku ve ne de onların alışageldikleri hiçbir şey (örf ve adet) bir değişikliğe tabi tutulacaktır. Onlar samimiyetle hareket edip, üzerlerine düşen vazifeleri hakkıyla ifa ettikleri müddetçe, Allah'ın ve Resûlünün zimmet'i bunlar üzerine olacaktır. Onlar ne bir zulme uğrayacaklar ve ne de kendileri başkalarına zulmedeceklerdir..."*⁴¹

Hıristiyanlar, Müşrik ve Yahudiler kadar Hz. Peygamberi (sav) sıkıntıya sokmamışlardır. Bu nedenle Hz. Peygamberin (sav) Hıristiyanlarla olan münasebetleri istisnalar olsa da çoğunlukla karşılıklı gönderilen elçiler ve mektuplaşmalar şeklinde olmuştur. Davet mektuplarına olumlu cevap verenlerin yanında reddedenler de vardır. Bir kısmı da cizye karşılığında Hz. Peygam-

39 İbnü'l-Esir, İzzüddin Ebu'l-Hasen Abdülkerim b. Abd'l-Vahid (v.630/1232), *el-Kamûl fi't-Tarih*, Beyrut 1965, II, 293; Fayda, Mustafa, "Hz. Muhammed'in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhele", *A.Ü.İ.F.İ.D.*, Ankara 1975, sy.II, s.143-149; Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, Gonca Yayınevi, İstanbul 1986, II, 6; Aydın, *agm.*, 430 vd.

40 Hamidullah, *age.*, s. 622

41 Hamidullah, *age.*, s. 624

berin (sav) üstünlüğünü kabul etmişlerdir. Necranlılar meselesinde olduğu gibi diğer ülke ve kabilelere gönderilen mektuplarda da cizye ödemeyi kabul edenlere karşı Hz. Peygamber (sav), tam bir inanç, ibadet, mal ve can güvenliği sağlamıştır.

Medine'nin dışındaki yerlerle irtibatın başlaması ve yeni yerlerin fethedilmesiyle birlikte gayrimüslimleri doğrudan ilgilendiren zimmi hukuku ortaya çıkmıştır. Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamberinin (sav) uygulamalarıyla ortaya çıkan bu hukuk, Hz. Peygamberden (sav) sonra gelen Müslüman idareciler için de gayrimüslimlerle ilişkilerde temel dayanak olmuştur. İlk uygulamalarını bizzat Hz. Peygamberin (sav) yaptığı Zimmet hukuku istisnalar olsa da daha sonraki İslâm devletlerince de büyük ölçüde uygulanmıştır. Zira Bu konuda Hz. Peygamberin (sav) Müslüman yöneticileri bağlayıcı uygulama ve sözleri vardır. Nitekim Peygamberimiz (sav) bir hadisinde şöyle buyurmuştur. *"Bir zimmiyi haksız yere öldüren cennetin kokusunu duymaz. Hâlbuki onun kokusu kırk yıllık yoldan duyulabilir."*⁴² Başka bir hadiste de Peygamberimiz (sav), bir zimmiye zulmeden, gücünün üzerinde yük yükleyen ve isteği dışında ondan zorla bir şey alan kişiye kıyamet gününde bizzat kendisinin hasım olacağını belirtmiştir.⁴³

Hz. Peygamberden (sav) zimmilerle ilgili tevarüs eden anlayış daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Bir zimmiyi öldüren Müslümanın kısas edilmesini isteyen Hz. Ali *"Kendisine zimmetimizi verdiğimiz bir kimsenin kanı bizim kanımız gibidir. Diyeti de bizim diyetimiz gibidir"* demiştir.⁴⁴ Hire'yi fethetmekle görevlendirilen Halid b. Velid ile Hire halkı arasında yapılan sulh antlaşması da şu maddeleri kapsamaktadır:

*Müslümanlara muhalefette bulunmayacaklar, hiçbir Müslüman aleyhinde kafilelere yardım etmeyecek ve Müslümanlara ait gizli surları düşmanlara bildirmeyeceklerdir. Onlardan birisi hastalanır, bir afete uğrar, zengin iken fakir olur, çalışamaz duruma düşer ve başkalarının yardımı ile geçinecek duruma düşerse cizyeden muaf olacağı gibi İslâm beldesi sınırları içinde olmak şartı ile ailesinin nafakası da beytü'l-maldan karşılanacaktır. Kölelerinden biri Müslüman olursa en yüksek değeri ile bir Müslümana satılacak ve parası sahibine verilecektir. Harp elbiseleri hariç Müslümanlara benzemek şartı ile istedikleri elbiseyi giyebileceklerdir. Ödemeleri gereken cizyenin toplanmasından beytülmal teslim edilmesine kadar her türlü işi kendi aralarından seçtikleri adamlarca yapılacaktır. Bu hususta Müslümanlardan yardım isterlerse bu yardım esirgenmeyecektir. Bu şartlara uymazlar ise cezalandırılacaklar ve zimmet anlaşması sona erecektir. Bu şartları muhafaza eder ve yerine getirirlerse diğer zimmilere yapılan muamele kendilerine de yapılacak ve onların düşmanlara karşı korunması Müslüman idarecilerin görevi olacaktır.*⁴⁵

42 Buhari, Cizye, 5.

43 Ebu Davud, Harac, 33.

44 el-Kardavi, Yusuf, *Gayru'l-Müslimin fi Müctem'i'l İslâm*, Beyrut 1985, s. 13.

45 Ebu Yûsuf, *Kitâbu'l-Haraâc*, (Thk: Kusay Muhibbudd.n el-Hatib) Kahire, 1936, s. 232; İbn Sa'd, *age.*, VII, 396; Mustafa Fayda, *Halid b. Velid*, Çağ Yayınları, İstanbul 1990, s. 339.

Gayrimüslimler, zimmilik statüsüne geçmekle bazı siyasi haklar dışında bütün medeni ve amme haklarında Müslümanlarla eşit hale gelmekte ve Müslümanlar gibi bütün hususi haklardan faydalanmaktaydılar.⁴⁶ Bu antlaşmayla zimmilerin her türlü inanç, ibadet, can ve mal güvenliği, tebaası olduğu devletin güvencesindeydi.⁴⁷ Devlet yetkilileri, zimmilerin can ve mal güvenliklerini korumakta, onlara yapılacak dâhili ve hârici haksız davranışları önlemekle mükelleftiler.⁴⁸

SONUÇ

Hz. Peygamberin (sav) gayrimüslimlere karşı tutumu Kur'an-ın çizdiği çerçevede olmuştur. İslâm'ın ilk yıllarında müşrikler tarafından her türlü eziyete maruz kalmasına rağmen Allah Resûlü (sav), eline güç geçtiği zaman intikam duygularıyla hareket etmeden onları affetmesini bilmiştir. Ehl-i Kitap olan gayrimüslimlerle ise anlaşma yoluna giderek şehirleri herkesin beraberce yaşayabileceği yerler haline getirmeye çalışmıştır. Bu amaçla Yahudilerle Medine vesikası adı altında bir antlaşma, Hıristiyanlarla ise zimmet antlaşmaları yapmıştır. Antlaşmalara uyulduğu sürece emniyet içinde olan gayrimüslimler, antlaşmaları ihlâl etmeleri halinde cezalandırılmışlardır.

Hz. Peygamber (sav), ehl-i kitap olsun veya olmasın hiçbir din farkı gözetmeden herkesin insan olarak iyi muameleyi hak ettiğine inanarak gerek müşriklerle gerekse Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkilerini en iyi şekilde yürütmeye çalışmıştır.⁴⁹ Ancak inanç meselelerinde ehl-i kitapla ehl-i kitap olmayanlar arasındaki tutumu farklıydı. Müşriklerin puta tapıcılığını hiçbir zaman onaylamayan Hz. Peygamber (sav), her fırsatta putperestliğin şirk olduğunu ifade ederek tevhid inancı yerleşene kadar bu konuyla mücadele edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim Mekke'nin Fethinde insanlar serbest bırakılırken, Kâbe'deki putları, hiçbir değeri olmadığını dile getirerek ortadan kaldırmıştır. İnanç konularında Ehl-i kitapla ilişkileri ise toleranslıdır. Yahudiler için Tevrat'a göre hüküm verilmesine ve Hıristiyanların mescitte ibadet etmelerine müsaade etmiştir. Ayrıca Müslümanların müşrik kadınlarla evlenmeleri ve müşriklerin kestiği hayvan etlerini yemeleri yasaklanmışken ehl-i kitap gayrimüslim kadınlarla evlenmelerinde ve onların kestiklerini yemelerinde bir sakınca görülmemiştir. Zimmet akdi konusunda da benzer bir ayırım görülmektedir. Ehl-i kitapla zimmet antlaşması yapılabilirken müşriklerle böyle bir antlaşma söz konusu olmamıştır. Bununla birlikte hem müşriklerin hem de

46 Özel, Ahmet, *İslâm Hukukunda Ülke Kavramı: Dârulislâm Darulharb*, İktim Yayınları, İstanbul 1991, s. 315

47 el-Kardavî, *age.*, s.7; Zeydan, Abdül-Kerim, "İslâm Hukukuna Göre Zimmiler", (çev. Hasan Güleç), *D.E.Ü.İ.F.D. İzmir 1994*, sy.VIII, s. 435.

48 el-Kardavî, *age.*, s. 9 vd.

49 "İyilikle kötülük bir olmaz, Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur." *Fussilet*, 41/34.

ehl-i kitabın inançları hakkında konuşulurken aşırıya gidilmemesi gerektiği bizzat ayetlerle belirtilmiştir.

*"İçlerinden zulmedenleri bir yana, ehl-i kitapla ancak en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim Tanrımız da sizin Tanrınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuzdur."*⁵⁰

*"Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin; sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler. Böylece biz her ümmete kendi işlerini câzip gösterdik. Sonunda dönüşleri Rablerinedir. Artık O ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir."*⁵¹

50 Ankebut, 29/46.

51 En'am, 6/108.